

AMB QUI DISCUTEIX MARTHA NUSSBAUM?

Martha Nussbaum ha volgut al llarg de la seva extensa obra plantejar i argumentar un concepte inclusiu de justícia, que ella vincula al desenvolupament de les capacitats. Ser just no és només tractar a la gent imparcialment, sinó que implica ajudar tothom (homes i dones, però també animals no humans) a desenvolupar les seves pròpies *capacitats* per tal que cadascú es pugui desenvolupar a la seva pròpia manera i sense dependre d'altri.

Això la porta a debatre amb la teoria de la justícia de John Rawls (segurament el filòsof polític més important de la segona meitat del segle vint), però també amb les posicions kantianes, amb el comunitarisme republicà de Philip Pettit i amb l'utilitarisme. També va tenir un seriós enfrontament amb el feminisme diferencialista de Judith Butler.

JOHN RAWLS

La *Teoria de la justícia* de John Rawls insisteix en la idea de la imparcialitat o igual consideració de drets i considera que, en tot cas, si hi ha alguna desviació d'aquest criteri, les diferències només són tolerables si han de ser en profit dels més febles. La justícia ha de ser, doncs, equitativa i no exactament igualitària. Per a Nussbaum aquest enfocament és correcte però insuficient. No té en compte que abans d'accedir a la justícia cal accedir a les capacitats. Si algú no pot desenvolupar la seva pròpia vida i les seves capacitats no pot accedir a la justícia i li manca dignitat humana. En la realitat hi ha molta gent (infants, malalts, analfabets, dones, membres de minories nacionals, etc.) que no reben una consideració igual, ni imparcial, i que

tampoc tenen un accés real a la justícia perquè no poden exercir les seves capacitats. Senzillament, sense capacitats no hi ha justícia.

TRADICIÓ KANTIANA I DEL CONTRACTE SOCIAL

Martha Nussbaum és aristotèlica i, per tant, partidària de la teoria de les virtuts. Com qualsevol pensador modern recull de Kant la idea que una persona és una finalitat en ella mateixa i no un mitjà o una eina per satisfer necessitats. Però no li agrada el concepte de l'imperatiu categòric. Tots els imperatius són sempre hipotètics en la vida real. A més, considera que una posició que vinculi la justícia amb els deures no és prou liberal. Cadascú hauria de desenvolupar les seves capacitats en llibertat i poder triar com fer-ho, sense imperatius. Les llibertats, enteses estrictament, no són quelcom que "cal" imperativament – i de fet, molta gent no en té i fins i tot pensa que no les necessita—. Més aviat les llibertats són formes de fer florir la vida i de viure-la millor, més feliçment i autocentrada.

Kant era, a més, partidari de la teoria del contracte social, que Nussbaum considera profundament errada. Segons aquesta teoria els drets deriven d'un pacte o d'un contracte entre els membres d'un grup (avui en diríem una Constitució) i emparen només als qui participen d'aquest pacte i hi col·laboren activament. Nussbaum, en canvi, defensa que la dignitat es prèvia a qualsevol altra consideració i que, per tant, no pot ser pactada. La dignitat és un "bé primari" i no depèn ni tan sols de la humanitat perquè també els animals no humans (i no cal dir els discapacitats) també tenen dignitat sense necessitat de pacte previ.

PHILIP PETTIT

El filòsof nord-americà Philip Pettit és un comunitarista republicà. Considera que la idea de justícia només es pot entendre dins una comunitat humana històricament determinada i identifica la llibertat amb la «no-dominació». Nussbaum és una liberal i, com a tal, és individualista. No accepta que la llibertat es vinculi amb la comunitat sinó amb l'individu. No tens més o menys drets pel fet de néixer o viure en una determinada comunitat. La llibertat és personal i no depèn del fet de ser indi, americà o català. Tothom (homes i dones, però fins i tot animals no humans amb capacitat de sentir-hi) tenen dret a la llibertat que Nussbaum entén com una forma d'exercir les capacitats. No és suficient que algú visqui en condicions de «no-dominació» per a ser lliure. Cal, a més que tingui capacitats i pugui desenvolupar-les, perquè sense la dignitat que prové del fet d'estar en ple ús de les pròpies capacitats, la vida seria trista i miserable.

UTILITARISME

L'utilitarisme està a favor de la llibertat, però no hi està per una bona raó. Per als utilitaristes, segons ho entén Nussbaum, la llibertat no val per ella mateix sinó com a mitjà que ens permet fer coses útils i fer-les més i millor. Els critica perquè

l'utilitarisme calcula només en base a interessos sense atorgar valor a allò que no es pot traduir a termes econòmics o purament materials en sentit primari. Per a Nussbaum, l'utilitarisme es queda curt en la seva comprensió de la llibertat perquè la reivindicació de la llibertat només té sentit en la mesura que es vincula a la dignitat humana, és a dir a no ser valorat com a instrument o com a eina útil, sinó com a persona integralment.

JUDITH BUTLER

Nussbaum és partidària del feminisme de la igualtat i en aquest sentit s'ha expressat contra el diferencialisme de Judith Butler. En particular sempre ha considerat molt confusional la tesi del "gènere fluid" que defensa Butler segons la qual no hi ha ni homes ni dones, sinó que tot depèn de definicions sobre el que és un home o una dona que es basen en el poder, en la pressió social i en el domini del llenguatge. Butler considera que una teoria de la justícia no té res a dir sobre les diferències de gènere, sinó que s'ha de centrar en l'exigència del mateix accés a les capacitats per a tothom. L'origen de la discriminació de les dones, Nussbaum no l'identifica en qüestions d'identitat femenina "per se" (com fan moltes pensadores lesbianes), ni considera que sigui inevitable que a tot arreu les dones siguin oprimides pels homes, com diuen les diferencialistes i separatistes lesbianes. Nussbaum veu l'opressió femenina com la conseqüència d'una doble força, la del patriarcat (cultural i religiós en origen) i la de l'economia (on la dona té un paper subordinat, sobretot en cultures on no té accés a la propietat agrària). Capacitar les dones resulta més eficaç i més just que debatre sobre gènere fluid i, en aquest sentit, Butler li sembla una entabanadora.